

DOI: 10.15276/ETR.06.2024.9
 DOI: 10.5281/zenodo.14549788
 UDC: 005
 JEL: M1

ДІЯЛЬНІСТЬ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ У КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

ACTIVITY OF SMALL ENTERPRISES DURING THE PERIOD OF FULL-SCALE INVASION IN THE CONTEXT OF RESTORATION OF TERRITORIAL COMMUNITIES

Oleh V. Rudyk

Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine

ORCID: 0009-0001-4352-1784

Email: oleh.rudyk.v@gmail.com

Received 16.08.2024

Рудик О.В. Діяльність малих підприємств у період повномасштабного вторгнення у контексті відновлення територіальних громад. Науково-методична стаття.

У статті розглядається вплив повномасштабного військового вторгнення Росії на малий бізнес, з акцентом на малих приватних підприємствах в Україні, які зазнали значних втрат і вимушеного переїзду. Незважаючи на труднощі, малий бізнес продемонстрував здатність до гнучкої адаптації, що сприяло його виживанню і навіть збільшенню кількості нових реєстрацій. Автор виявляє, що у 2022 році, після відновлення процесів реєстрації, було відкрито понад 200 тисяч нових малих підприємств, а у 2023 році кількість реєстрацій перевищила 300 тисяч. У статті підкреслено важливість вивчення стану малого бізнесу, зокрема малих приватних підприємств, під час війни для прогнозування його ролі у післявоєнному відновленні територіальних громад України.

Ключові слова: мале підприємництво, релокація, підтримка, економіка, підприємницький потенціал, регіональна диференціація, відновлення

Rudyk O.V. Activity of Small Enterprises During the Period of Full-Scale Invasion in the Context of Restoration of Territorial Communities. Scientific and methodical article.

The article examines the impact of Russia's full-scale military invasion on small businesses, with a focus on small private enterprises in Ukraine, which have suffered significant losses and forced relocation. Despite the difficulties, small businesses demonstrated the ability to adapt flexibly, which contributed to their survival and even an increase in the number of new registrations. The author finds that in 2022, after the resumption of registration processes, more than 200 thousand new small businesses were opened, and in 2023 the number of registrations exceeded 300 thousand. The article emphasizes the importance of studying the state of small business, and in particular small private enterprises, during the war to predict its role in the post-war recovery of Ukraine's territorial communities.

Keywords: small business, relocation, support, economy, entrepreneurial potential, regional differentiation, recovery

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації на територію демократичної України докорінно змінило всі сфери життя. Через військову агресію постраждало багато суб'єктів економічної діяльності та інституцій, від яких залежала життєдіяльність країни. Вторгнення зачепило і малий бізнес як частину економічної системи країни. Після початку повномасштабної війни в Україні малі приватні підприємці опинилися в дуже складній ситуації, однак могли більш швидко і гнучко реагувати на нові непередбачувані виклики, ніж великі. Загалом за даними досліджень Європейської Бізнес Асоціації, малий бізнес в Україні зазнав в останні місяці колосальних втрат: 15% підприємств у зв'язку з війною втратили понад 100 тис. дол. США, 28% – від 10 до 100 тис. дол. США, 28% – від 10 до 50 тис. дол. США, 40% – від 10 до 50 тис. дол. США, 40% – до 10 тис. дол. США, 40% – до 10 тис. дол. США. При цьому у кожного п'ятого втрати сталися безпосередньо внаслідок бойових дій. Водночас лише 6% змогли пройти перші два місяці війни без втрат [1].

Через війну малі підприємства були вимушені релокуватися. Так, в Україні згідно офіційних даних найбільшими центрами релокації стали відносно спокійні області: Львівська (24%), Закарпатська (14,5%), Чернівецька (9,8%), Івано-Франківська (8,3%), Хмельницька (7,3%) та Тернопільська (6,3%) [2]. Станом на червень 2022 в більшій частині за кордон релокувалося 7,8% підприємств, повністю – 4,1% [3].

Незважаючи на повномасштабне вторгнення, українці продовжують відкривати нові підприємства. Так, за 2022 рік було відкрито 198 011 малих приватних підприємств (з них 152468 під час повномасштабного вторгнення), а за 2023 – 304048 [4, 5]. Вже березні 2022 року українці змогли зареєструвати 1946 малих приватних підприємств, а у вересні 2023 було вже відкрито 35587 [5].

Сьогодні важко спрогнозувати, як малі підприємства працюватимуть у післявоєнний період. Отже, важливого значення набуває дослідження діяльності малих приватних підприємств з метою прогнозування їх діяльності у контексті відновлення громад.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблематиці розвитку та регулювання діяльності присвятили малих підприємств свої роботи як вітчизняні так і зарубіжні дослідники: В. Антошук, С. Філіппова, Р. Левкіна, Я.Котко, В. Атюшкіна, А. Безус, М. К. Шафранова, В. Білик, Н. Бондарчук, А. Педько, А. Бутенко, Ю. Орел, Б. Буркинський, В. Грига, С. Богдан, Н. Ісакова, Н. Василюк, О. Лозовський, С. Шарчук, В. Коваленко, І. Біла, Н. Салатюк, К. Кучерява, В. Дикань, О. Шраменко, Ю. Сташенко, О. Гавриловський, О. Носков, Т. Чижова, В. Клочковська, О. Клочковський, О. Трегубов, M. Gopal, P. Schnabl, P.C. Patel, M. Wolfe, M. Anyadike-Danes, F. Peck, R. Athayde, R.A. Blackburn, M. Hart, J. Kitching, D. Smallbone, N. Wilson, L. Huffman, K. Jackson, G. Mulvey, C.S. Bradford та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Не дивлячись на низку досліджень, нагальною є проблема вивчення діяльності малих приватних підприємств у воєнний період у контексті відновлення територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження

Згідно статті 62 Господарського кодексу України, підприємство є самостійним суб'єктом господарювання, створеним компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами [6].

До суб'єктів малого підприємництва сфери послуг належать суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Нацбанку України [7].

При визначенні поняття «мале підприємство» необхідно брати до уваги не тільки кількісні критерії (кількість працівників, розміри капіталу та прибутку, грошового обігу й обсяги валової продукції та ін.), а також якісну характеристику із відповідними базовими якісними критеріями – правова незалежність та єдність права власності й безпосереднього управління бізнесом характер відносин між власниками і підлеглими, повна відповідальність згідно результатів господарської діяльності, невеликий ринок збуту та сімейне відання справою [8].

При вивченні діяльності малих підприємств науковці прийшли до наступних висновків.

Так, А. Безус та К. Шафранова зазначають, що сектор малого підприємництва є невід'ємною частиною соціально-економічної системи країни, оскільки забезпечує відносну стабільність ринкових відносин, завдяки своїй гнучкості демонструє оперативне реагування на постійно мінливі умови зовнішнього середовища [9].

Розглядаючи оптимізацію функціонування малих сільськогосподарських підприємств у контексті співпраці з регіональними дорадчими службами, В. Савченко та Л. Кононенко зазначають, що доцільно надавати дорадчу підтримку з питань, пов'язаних із сучасними сільськогосподарськими та інформаційними технологіями, відновлюваною енергетикою, майновими правами (купівля, продаж) земельних ділянок [10].

Науковці Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України А. Бутенко, Н. Шлафман [11, 12], Д. Ісаченка [13] досліджували кількісні оцінки розвитку малого підприємництва та відзначали дуже високий рівень регіональної диференціації його розвитку на користь найбільш благополучних та економічно успішних регіонів країни.

Науковець Б. Буркинський визначив цілі підтримки малого бізнесу на регіональному рівні: збільшення обсягу продукції, робіт, послуг підприємствами малого бізнесу, збільшення обсягу продукції підприємств малого бізнесу ВРП, збільшення обсягу продукції підприємств малого бізнесу в загальному обсязі промислового виробництва, збільшення обсягу продукції, робіт, послуг підприємств малого бізнесу, що працюють у сфері переробної промисловості, збільшення частки продукції, робіт, послуг підприємств малого бізнесу, що працюють у сфері переробної промисловості, збільшення обсягу продукції, робіт, послуг підприємствами малого бізнесу, що працюють у пріоритетних для регіону галузях напрямках економіки (обробні виробництва з високою часткою доданої вартості, імпортозамінні виробництва, експортні виробництва), збільшення обсягу продукції, робіт, послуг підприємствами малого бізнесу в загальному обсязі інвестицій [14].

Підприємницький потенціал малого бізнесу відіграє значну роль у процесах відновлення національної економіки від наслідків військових дій. Повоєнний економічний та соціальний розвиток України залежить від швидкості відновлення, а це своєю чергою може бути забезпечено ефективним функціонуванням малого бізнесу та створенням оптимальних умов для його розвитку. Тому швидкість «реанімації» цього сектору має стати пріоритетним завданням уряду, що забезпечить перехід економіки на якісно новий рівень та сприятиме повоєнному оновленню країни [15].

В умовах відновлення економіки України значної ролі набуває підтримка малого та середнього бізнесу у регіонах. Водночас суттєві міжрегіональні відмінності в розвитку малого та

середнього бізнесу зумовлені впливом певних тенденцій розвитку нашої держави. Помітною проблемою залишається екстенсивний характер економіки багатьох регіонів. Існує також типовий для більшості постсоціалістичних країн феномен «столичного максимуму» ділової активності. Концентрація ділової активності у столиці має значний вплив на формування міжрегіональних відмінностей розвитку малого та середнього бізнесу та зростання диспропорцій регіонального розвитку за більшістю показників [16].

Отже, важливого значення набуває дослідження стану діяльності малих підприємств у період повномасштабного вторгнення.

Як відомо, з початку повномасштабного вторгнення український малий бізнес був вимушений релокуватися в межах України або закордон. Так, станом на 11-13 березня 2022 року 79,6% бізнесу не було релоковано, 8,4% бізнесу було релоковано в межах України, 3,0% бізнесу було релоковано в основному в межах України, 1,8% бізнесу було релоковано в основному за кордон, 0,9% бізнесу – повністю за кордон, у 6,4% підприємств релокація була запланована, але рішення не було прийнято; станом на 21-23 березня 2022 року 75% бізнесу не було релоковано, 12,2% бізнесу було релоковано в межах України, 5,3% бізнесу було релоковано в основному в межах України, 1,3% бізнесу було релоковано в основному за кордон, 0,2% бізнесу – повністю за кордон, у 5,9% підприємств релокація була запланована, але рішення не було прийнято; станом на 11-13 квітня 2022 року станом на 78,4% бізнесу не було релоковано, 8,0% бізнесу було релоковано в межах України, 4,0% бізнесу було релоковано в основному в межах України, 1,9% бізнесу було релоковано в основному за кордон, 0,2% бізнесу – повністю за кордон, у 7,5% підприємств релокація була запланована, але рішення не було прийнято; станом на 4-7 травня 2022 року станом на 70,9% бізнесу не було релоковано, 11,7% бізнесу було релоковано в основному в межах України, 8,2% бізнесу було релоковано в основному за кордон, 2,2% бізнесу – повністю за кордон, у 4,7% підприємств релокація була запланована, але рішення не було прийнято; станом на 25 травня – 10 червня 2022 року станом на 80,1% бізнесу не було релоковано, 10,4% бізнесу було релоковано в межах України, 3,8% бізнесу було релоковано в основному в межах України, 0,6% бізнесу було релоковано в основному за кордон, 0,6% бізнесу – повністю за кордон, у 3,8% підприємств релокація була запланована, але рішення не було прийнято. Для більшої наочності подаємо дані у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1. Релокація малого бізнесу на початку вторгнення

Період	Не було релоковано	Релокація була в межах України	В основному в межах України	В основному закордон	Повністю закордон	Релокація планувалася, але не була затверджена
11-13 березня 2022	79,6%	8,40%	3,0%	1,80%	0,9%	6,4%
21-23 березня 2022	75%	12,2%	5,3%	1,30%	0,2%	5,9%
11-13 квітня 2022	78,4%	8,0%	4,0%	1,9%	0,2%	7,5%
4-7 травня 2022	70,9%	11,7%	8,2%	2,2%	2,2%	4,7%
25 травня – 10 червня 2022	80,1%	10,4%	3,8%	0,6%	0,6%	3,8%

Джерело: складено автором за матеріалами [3]

Незважаючи на повномасштабне вторгнення, українці продовжують відкривати нові підприємства. За останній рік, з початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації, в Україні було зареєстровано понад 202 000 нових фізичних осіб-підприємців. Після початку повномасштабного вторгнення реєстри деякий час не працювали, і відкрити малий бізнес було неможливо. Після того, як можливість розпочати бізнес була відновлена, в перший день за допомогою додатку «Дія» було зареєстровано

понад тисячу нових підприємств. У квітні їхня кількість зросла вдвітьє – до 12,6 тисяч. З того часу кількість нових малих підприємств зростала, досягнувши піку у 20 100 у вересні. Після незначного спаду восени та на початку зими, найімовірніше, через відключення електроенергії та масовані обстріли цивільної інфраструктури Російською Федерацією, кількість нових малих та середніх підприємств знову почала зростати на початку 2023 року.

Таблиця 2. Кількість нових підприємств, відкритих за період повномасштабного російського вторгнення

2022		2023	
Березень	1 946	Січень	16 931
Квітень	12 626	Лютий	16 440
Травень	15 408	Березень	15 893
Червень	17 950	Квітень	21 481
Липень	19 085	Травень	25 623
Серпень	20 108	Червень	31 477
Вересень	20 136	Липень	28 682
Жовтень	17 324	Серпень	30 847
Листопад	15 934	Вересень	35 587
Січень	11 951		

Джерело: складено автором за матеріалами [4, 17, 18]

У Таблиці 2 подамо кількість нових підприємств, відкритих у період повно-масштабного російського вторгнення з березня 2022 року по вересень 2023 року [4, 17, 18]. Аналізуючи Таблицю 2, бачимо, що найменше малих

підприємств було відкрито у березні 2022 року (1946), а найбільше – у вересні 2023 року (20126).

У регіональному розрізі маємо такі результати зареєстрованих малих підприємств станом на грудень 2023 року, які наведені в Таблиці 3.

Таблиця 3. Кількість малих підприємств за областями

Регіон	Кількість малих підприємств
1. Черкаська область	8615
2. Чернігівська область	7376
3. Чернівецька область	7093
4. Кримський регіон	85
5. Дніпропетровська область	27279
6. Донецька область	6002
7. Івано-Франківська область	10165
8. Харківська область	21059
9. Херсонська область	2624
10. Хмельницька область	10974
11. Кіровоградська область	6681
12. Київська область	22682
13. місто Київ	43106
14. Луганська область	881
15. Львівська область	23517
16. Миколаївська область	7929
17. Одеська область	20510
18. Полтавська область	11825
19. Рівненська область	8524
20. Сумська область	6731
21. Тернопільська область	6320
22. Вінницька область	12243
23. Волинська область	8243
24. Закарпатська область	6625
25. Запорізька область	8115
26. Житомирська область	8844

Джерело: складено автором за матеріалами [4]

Аналізуючи Таблицю 3, бачимо, що найбільшу кількість малих підприємств було відкрито в Києві, Київській, Львівській, Харківській, Дніпропетровській, Одеській, Полтавській, Вінницькій областях, а найменшу – в Закарпатській, Волинській, Тернопільській, Луганській, Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях, а також в Автономній Республіці Крим. Малий бізнес розвивається на територіях, де не ведуться

бойові дії або їх рівень є низьким. Слід враховувати площу регіону та кількість населення.

За місяць після повномасштабного вторгнення, 28 березня 2022, відновились реєстрація малих приватних підприємств у Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань на порталі Дія. За першу добу було зареєстровано 1048 нових бізнесів.

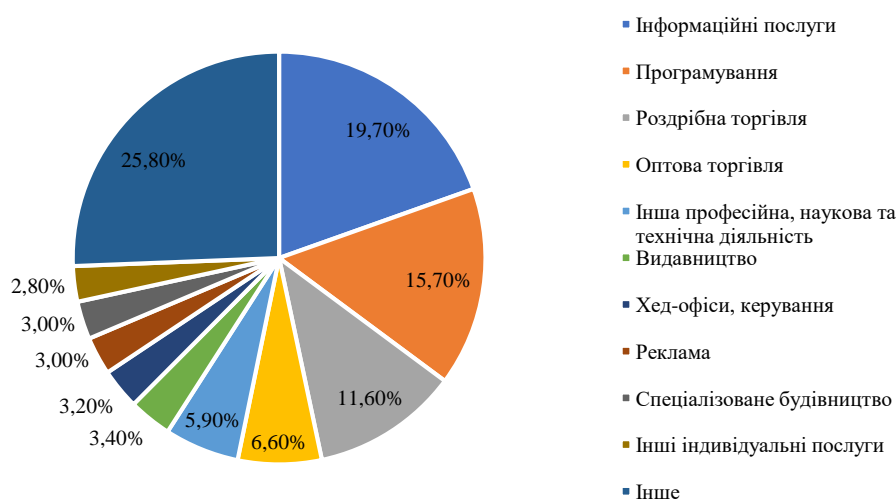

Рисунок 1. Кількість малих приватних підприємств станом на 30 березня 2022 року

Джерело: складено автором за матеріалами [19]

Для порівняння, за тиждень у відповідний період 2021 року було зареєстровано 5114 нових бізнесів. Загалом станом на початок війни реєструвалося близько 20 тисяч фопів на місяць.

Найбільше нових справ відкрилося у сферах надання інформаційних послуг, ІТ-сфері та роздрібній торгівлі (Рис. 1).

Станом на 29 грудня 2023 року найпопулярнішими напрямками у відкриття малих приватних підприємств найпопулярнішими були такі сфери, як: — Роздрібна торгівля

— ІТ
— Надання інших індивідуальних послуг
— Оптова торгівля
— Діяльність із забезпечення стравами та напоями
Для більшої наочності дані подаємо у вигляді рисунку 2.

Для порівняльної порівняння даних щодо малих приватних підприємств станом на 30 березня 2022 року та 29 грудня 2023 року зведемо дані у вигляді таблиці 4.

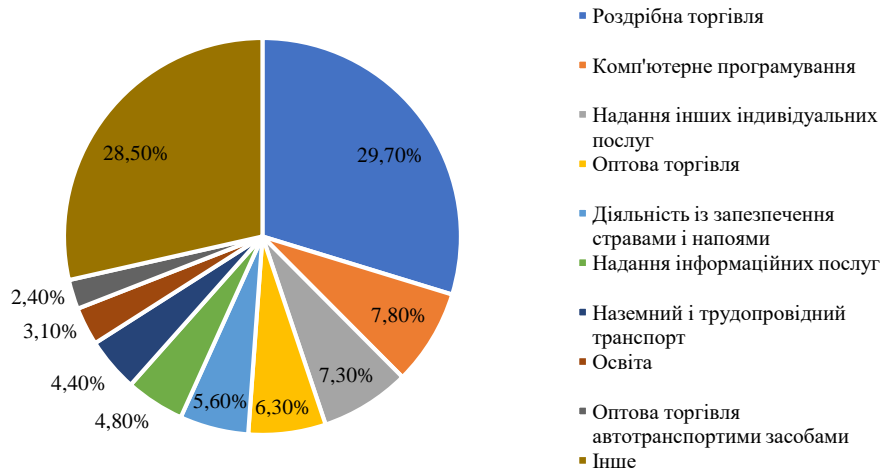

Рисунок 2. Кількість малих приватних підприємств станом на 29 грудня березня 2023 року
Джерело: складено автором за матеріалами [4]

Таблиця 4. Порівняльна характеристика сфер діяльності малих приватних підприємств станом на 30 березня 2022 року та 29 грудня 2023 року

Сфера діяльності приватних малих підприємств станом на 30 березня 2022 року	Кількість у %	Сфера діяльності приватних малих підприємств станом на 29 грудня 2023 року	Кількість у %
Інформаційні послуги	19,70%	Роздрібна торгівля	29,70%
Програмування	15,70%	Комп'ютерне програмування	7,80%
Роздрібна торгівля	11,60%	Надання інших індивідуальних послуг	7,30%
Оптова торгівля	6,60%	Оптова торгівля	6,30%
Інша професійна, наукова та технічна діяльність	5,90%	Діяльність із забезпечення стравами і напоями	5,60%
Видавництво	3,40%	Надання інформаційних послуг	4,80%
Хед-офіси, керування	3,20%	Наземний і трудовипровідний транспорт	4,40%
Реклама	3,00%	Освіта	3,10%
Спеціалізоване будівництво	3,00%	Оптова торгівля автотранспортними засобами	2,40%
Інші індивідуальні послуги	2,80%	Інше	28,50%
Інше	25,80%		

Джерело: складено автором за матеріалами [4, 19]

Як видно з таблиці топ-3 малих приватних підприємств станом на 30 березня 2022 були «Інформаційні послуги», «Програмування», «Роздрібна торгівля», станом на 29 грудня 2023 року «Роздрібна торгівля», «Комп'ютерне програмування», «Надання інших індивідуальних послуг».

У контексті нашого дослідження важливого значення набуває співвідношення жінок та чоловіків щодо відкриття малих приватних підприємств.

Так, станом на 8 листопада 2022 року серед усієї кількості діючих малих приватних підприємств найбільше жінок у Донецькій, Луганській та Хмельницькій областях, а найменше – у Києві, Тернопільській та Харківській областях. у 2023 році побільшало підприємств, що відкривають нові справи на Полтавщині та Чернігівщині. Неочікувано, але найменшою частка жінок-фопів виявилась у столиці та у прифронтових Запорізькій та Херсонській областях (Таблиця 5) [20, 21].

Таблиця 5. Кількість малих підприємств відкритих жінками у % відношенні станом на 8 листопада 2022 та станом на 16 листопада 2023

Регіон	Кількість малих підприємств відкритих жінками у % відношенні станом на 8 листопада 2022	Кількість малих підприємств відкритих жінками у % відношенні станом на 16 листопада 2023
1. Черкаська область	44,74	55,56
2. Чернігівська область	47,56	59,57
3. Чернівецька область	44,99	55,66
4. Кримський регіон	-	-
5. Дніпропетровська область	46,92	57,79
6. Донецька область	49,55	54,22
7. Івано-Франківська область	46,08	56,12
8. Харківська область	43,21	53,65
9. Херсонська область	49,02	51,18
10. Хмельницька область	50,67	61,66
11. Кіровоградська область	48,25	59,25
12. Київська область	47,2	54,72
13. місто Київ	43,38	52,8
14. Луганська область	50,09	48,64
15. Львівська область	45,05	54,19
16. Миколаївська область	48,37	58,18
17. Одеська область	48,79	56,98
18. Полтавська область	47,68	59,8
19. Рівненська область	47,24	58,23
20. Сумська область	47,97	57,95
21. Тернопільська область	44,63	54,65
22. Вінницька область	44,77	57,73
23. Волинська область	48,53	56,44
24. Закарпатська область	45,5	53,29
25. Запорізька область	47,39	52,63
26. Житомирська область	46,19	58,17

Джерело: складено автором за матеріалами [20, 21]

Як видно з таблиці відсоткова ставка кількості малих приватних збільшилась у 2023 році у всіх областях, крім Луганської

З лютого 2023 року кожен друге нове мале приватне підприємство в Україні відкривали жінки. Найбільш помітно кількість підприємств зросла від початку осені: так, наразі на жінок припадає 60% нових малих приватних підприємств. Для порівняння, у 2021 році справи, відкриті жінками, складали 49% від загальної кількості нових бізнесів.

Станом на середину листопада кількість нових жінок малих приватних підприємств вже більше,

аніж за весь 2021 рік: 154 388 підприємств проти 141 575.

Втім, варто зазначити, що загальна кількість нових малих приватних підприємств цього року вже більша, аніж у 2021 році: 274859 проти 262933.

Як видно з таблиці 6, за період 2021-2023 рр серед жінок найбільшу кількість малих приватних підприємств відкрито у вересні 2023 року (21670), а найменшу у березні 2022 року (771), серед чоловіків: найбільшу кількість у липні 2021 року (13394), а найменшу у березні 2022 (1145)

Таблиця 6. Гендерна динаміка реєстрацій малих приватних підприємств у територіальних громадах України

Період	Жінки	Чоловіки
1	2	3
2021 рік		
Січень	8 737	8 607
Лютий	10 863	10 015
Березень	11 574	11 301
Квітень	11 209	11 446
Травень	10 531	10 256
Червень	12 883	11 992
Липень	14 079	13 394
Серпень	12 508	11 372

Продовження таблиці 7

1	2	3
Вересень	14 094	13 012
Жовтень	12 062	11 489
Листопад	12 247	11 577
Грудень	10 788	9 786
2022 рік		
Січень	11 894	11 054
Лютий	10 648	10 670
Березень	771	1 145
Квітень	5 148	7 278
Травень	6 487	8 569
Червень	7 956	9 630
Липень	8 589	10 116
Серпень	9 768	9 931
Вересень	9 822	9 914
Жовтень	8 500	8 502
Листопад	7 734	7 847
Грудень	5 647	6 039
2023 рік		
Січень	8 292	8 293
Лютий	8 300	7 823
Березень	11 449	9 799
Квітень	11 171	9 756
Травень	14 272	10 796
Червень	18 009	12 802
Липень	16 164	11 897
Серпень	17 702	12 497
Вересень	21 670	13 117
Жовтень	20 160	12 355
Листопад	7 199	5 003

Джерело: складено автором за матеріалами [21]

Як бачимо, не зважаючи на військове вторгнення малі приватні підприємства відкриваються в територіальних громадах України, що є важливим фактором їх відновлення.

Висновки

Аналіз статистичних даних показав, позитивну тенденцію у діяльності малих підприємств. Так, за 2022 рік було відкрито 198 011 малих приватних підприємств (з них 152468 під час повномасштабного вторгнення), а за 2023 – 304048. Вже березні 2022 року українці змогли зареєструвати 1946 малих приватних підприємств, а у вересні 2023 було вже відкрито 35587. Найбільшу кількість малих підприємств було відкрито в Києві, Київській, Львівській, Харківській, Дніпропетровській, Одеській, Полтавській, Вінницькій

областях, а найменшу – в Закарпатській, Волинській, Тернопільській, Луганській, Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях, а також в Автономній Республіці Крим. Малий бізнес розвивається на територіях, де не ведуться бойові дії або їх рівень є низьким. Слід враховувати площу регіону та кількість населення. З лютого 2023 року кожен друге нове мале приватне підприємство в Україні відкривали жінки. Незважаючи на повномасштабне вторгнення, малі підприємства розвиваються, забезпечуючи робочі місця у громадах, сприяючи психологічній підтримці мешканців громад, а також наближаючи Перемогу. Подальшого вивчення потребує дослідження особливостей розвитку малих приватних підприємств у площині змісту економічних та управлінських процесів в Одеській області.

Abstract

The article is devoted to the analysis of the state of small business in Ukraine during and after the beginning of the full-scale military invasion of the Russian Federation. The relevance of the topic is due to the significant impact of the war on all aspects of the country's life, including the economic system, where small business is an important component.

The main purpose of the study is to examine the activities of small private enterprises during the war and to forecast their functioning in the post-war period, in particular in the context of the restoration of territorial communities in Ukraine. The objectives are to analyze the losses suffered by small businesses, their relocation, and to study new businesses opened after the invasion.

The author uses statistical analysis, including the study of quantitative data on business losses and relocation, as well as the analysis of the regional dynamics of new registrations of small businesses. In addition, a literature review and works of Ukrainian and foreign researchers studying the development and regulation of small business are used.

The results of the study show that small businesses in Ukraine have suffered significant losses due to the war: about 15% of enterprises lost more than USD 100 thousand, 28% lost between USD 10 and 100 thousand, and another 40% lost up to USD 10 thousand. Many businesses were forced to relocate within Ukraine or abroad, mostly to relatively calm regions such as Lviv, Zakarpattia, and Chernivtsi oblasts. According to the data, in June 2022, 7.8% of businesses relocated abroad.

Despite all the difficulties, Ukrainians continue to open new businesses. In 2022, 198,011 new small businesses were registered, including 152,468 during the full-scale invasion. In 2023, the number of new businesses increased to 304,048. In particular, in March 2022, 1946 enterprises were opened, and in September 2023, their number increased to 35,587. However, the dynamics of new registrations had some fluctuations due to power outages and shelling of infrastructure.

The study confirms the importance of supporting small businesses as one of the main drivers of Ukraine's economic recovery after the war. Small businesses demonstrate the ability to quickly adapt to changing conditions and play a key role in maintaining economic stability. Government initiatives should be aimed at creating favorable conditions for the development of small business, which will facilitate its faster “resuscitation” and integration into the post-war recovery process.

Thus, small business, in particular small enterprises, despite all the challenges of the war, retains the potential for recovery and development in the postwar period. Research shows that effective support for this sector can contribute to Ukraine's rapid economic recovery and ensure the sustainable development of local communities.

Список літератури:

1. Еро О. Як себе почуває малий бізнес? ЛІГА.net, 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/olenaero/article/44832>.
2. Релокація бізнесу в Україні: скільки підприємств вже відновили роботу в безпечних регіонах. Новини України – останні новини України сьогодні - УНІАН. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/2eK7FJaz>.
3. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. Дія.Бізнес. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/9eK7FXHG>.
4. Понад 300 тисяч нових фопів відкрилося у 2023 році. Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/foconomics-2023-12>.
5. Рекордну кількість нових справ українці відкрили у вересні. Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/for-records-september>.
6. Господарський кодекс України : за станом на 1 січня 2024 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2003. – 192 с. Діяльність підприємств. Методичні пояснення. Головне управління статистики в Одеській області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://od.ukrstat.gov.ua/stat_info/pidpr/pidpr6.htm.
7. Варналій З.С., Кузнецова І.С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва. Київ: Ін-т екон. прогнозування НАН України, 2002. 104 с.
8. Безус А.М., Шафранова К. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні. Вісник кнудт. Проблеми розвитку економіки. 2016. Т. 3, № 99. С. 7-17
9. Савченко В.М., Кононенко, Л.В. Оптимізація функціонування малих сільськогосподарських підприємств у контексті співпраці з регіональними дорадчими службами. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2022, Вип. 14, С. 43-51.
10. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л., Лазарева Є.В. та інші. Зміцнення потенціалу малого підприємництва у забезпеченні сталого розвитку Українського Причорномор'я: Монографія. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. 113 с.
11. Лазарева Є.В., Бутенко А.І. Інноваційна спроможність суб'єктів підприємницької діяльності: Монографія. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2007. – 108 с.
12. Ісаченко Д.А. Малі промислові підприємства в трансформаційній економіці регіону: Монографія. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2009. 406 с.
13. Буркінський Б.В. Роль малого бізнесу в реформуванні економіки регіону / Б.В. Буркінський // Економічні інновації. - № 59. - 2015. - С. 6-15.
14. Василюк Н.М., Наукові підходи до розвитку малого бізнесу в умовах війни / University of Coimbra. – Coimbra: 2022, University of Coimbra, С. 110-121. DOI: 10.54929/monograph-02-2022-01-08.
15. Носков О.М. Особливості та перспективи оптимізації державного регулювання малого та середнього бізнесу в Україні на регіональному та місцевому рівнях. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 10. DOI: 10.54929/2786-5746-2023-10-02-07.
16. Майже 150 тисяч сміливих бізнесів відкрилося з моменту вторгнення РФ. Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/brave-business-in-war>.
17. Бізнес у війну: 202 тисячі фопів за рік – Опендатабот. Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/fops-per-waryear>.
18. Понад тисячу нових фопів зареєстрували українці за першу добу з відновлення автоматичної реєстрації фоп. Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/1000-new-fop-per-day>.

19. Майже половину нових малих бізнесів у війну відкривають жінки. Опедабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/businesswoman-in-war>.
20. 56% нових фопів в Україні у 2023 році відкрили жінки Опендатабот. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/businesswoman-in-war-2023>.

References:

1. Ero, O. (2022). How is small business feeling? LIGA.net. Retrieved from: <https://blog.liga.net/user/olenaero/article/44832> [in Ukrainian].
2. Relocation of business in Ukraine. (n.d.). UNIAN. Retrieved from: <https://cutt.ly/2eK7FJaz> [in Ukrainian].
3. State and needs of business in wartime: Survey results. (n.d.). Diia.Business. Retrieved from: <https://cutt.ly/9eK7FXHG> [in Ukrainian].
4. More than 300,000 new individual entrepreneurs opened in 2023. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/foconomics-2023-12> [in Ukrainian].
5. Record number of new cases opened by Ukrainians in September. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/fop-records-september> [in Ukrainian].
6. Main Department of Statistics in the Odesa Region. (n.d.). Activities of enterprises: Methodological explanations. Retrieved from http://od.ukrstat.gov.ua/stat_info/pidpr/pidpr6.htm [in Ukrainian].
7. Varnalii, Z.S., & Kuznietsova, I.S. (2002). State regulatory policy in the field of small entrepreneurship. Institute of Economic Forecasting NAS of Ukraine [in Ukrainian].
8. Bezus, A.M., & Shafranova, K. (2016). Development of small business enterprises in Ukraine. Bulletin of KNUTD. Problems of Economic Development, 3(99), 7-17 [in Ukrainian].
9. Savchenko, V. M., & Kononenko, L. V. (2022). Optimization of small agricultural enterprises functioning in the context of cooperation with regional advisory services. Taurian Scientific Bulletin, 14, 43-51 [in Ukrainian].
10. Butenko, A.I., Shlafman, N.L., & Lazareva, E.V. (2014). Strengthening the potential of small entrepreneurship in ensuring sustainable development of the Ukrainian Black Sea region. IPREED NAS of Ukraine [in Ukrainian].
11. Lazareva, E.V., & Butenko, A.I. (2007). Innovative capacity of business entities. IPREED NAS of Ukraine [in Ukrainian].
12. Isachenko, D.A. (2009). Small industrial enterprises in the transformational economy of the region. IPREED NAS of Ukraine [in Ukrainian].
13. Burkynskyi, B.V. (2015). The role of small business in reforming the region's economy. Economic Innovations, 59, 6-15 [in Ukrainian].
14. Vasylets, N.M. (2022). Scientific approaches to small business development in wartime conditions. University of Coimbra, 110-121. DOI: 10.54929/monograph-02-2022-01-08 [in Ukrainian].
15. Noskov, O.M. (2023). Features and prospects of optimizing state regulation of small and medium business in Ukraine at regional and local levels. Problems of Modern Transformations, 10. DOI: 10.54929/2786-5746-2023-10-02-07 [in Ukrainian].
16. Nearly 150,000 brave businesses opened since Russian invasion. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/brave-business-in-war> [in Ukrainian].
17. 202,000 individual entrepreneurs during the war year. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/fops-per-waryear> [in Ukrainian].
18. More than 1,000 new individual entrepreneurs registered in the first day. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/1000-new-fop-per-day> [in Ukrainian].
19. Nearly half of new small businesses during war are opened by women. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/businesswoman-in-war> [in Ukrainian].
20. 56% of new individual entrepreneurs in Ukraine in 2023 were women. (n.d.). Opendatabot. Retrieved from: <https://opendatabot.ua/analytics/businesswoman-in-war-2023> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Рудик О.В. Діяльність малих підприємств у період повномасштабного вторгнення у контексті відновлення територіальних громад / О.В. Рудик // *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. – 2024. – № 6 (76). – С. 87-95. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No6/87.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.06.2024.9. DOI: 10.5281/zenodo.14549788.

Reference a Journal Article:

Rudyk O.V. Activity of Small Enterprises During the Period of Full-Scale Invasion in the Context of Restoration of Territorial Communities / O.V. Rudyk // *Economics: time realities*. Scientific journal. – 2024. – № 6 (76). – P. 87-95. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No6/87.pdf>. DOI: 10.15276/ETR.06.2024.9. DOI: 10.5281/zenodo.14549788.

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons "Attribution" 4.0.